Ηλίας Μηνιάτης, ο διακεκριμένος διδάσκαλος του Γένους (310 χρόνια από την κοίμησή του) (Σεβ. Μητροπολίτης Μάνης Χρυσόστομος Γ’)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 22 Φεβρουαρίου, 2024

Ἐφέτος συμπληρώθηκαν 310 χρόνια ἀπό τήν κοίμηση τοῦ σπουδαίου Διδασκάλου τοῦ Γένους Ἠλία Μηνιάτη (1669-1714) τοῦ καί Ἀρχιεπισκόπου Κερνίτσης (ἤ Κερνίτζης) καί Καλαβρύτων.

Ὁ Μηνιάτης ὑπῆρξε γόνος καλλιεργημένης πνευματικά ἱερατικῆς οἰκογενείας ἀπό τό Ληξούριο τῆς Κεφαλλονιᾶς. Ὁ πατέρας του ὀνόματι Φραγκῖσκος ἦταν Πρωτοπαπᾶς καί ἡ μητέρα του λεγόταν Μορετζία Περιστιάνου.

*

Σπούδασε στό περιώνυμο Φλαγγιανιακό Φροντιστήριο, (τοὐτέστιν Σχολή) τῆς Βενετίας. Τό φροντιστήριο αὐτό εἶχε συσταθεῖ καί συνετηρεῖτο ἀπό κληροδότημα τοῦ πλούσιου Κερκυραίου Θωμᾶ Φλαγγίνη καί σήμερα ἐκεῖ στεγάζεται τό Ἑλληνικό Ἰνστιτοῦτο Βυζαντινῶν καί Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν.

Ὁ Μηνιάτης στή Σχολή αὐτή ἀπέκτησε μεγάλη θεολογική καί φιλοσοφική κατάρτιση. Ἔμαθε λατινικά, ἑβραϊκά, ἰταλικά, γαλλικά καί γερμανικά. Μάλιστα σέ ἡλικία μόλις 20 ἐτῶν διορίστηκε καί καθηγητής, ἕνεκεν τῆς παιδείας καί τῶν ἱκανοτήτων του καί δίδαξε ἑλληνικά μαθήματα γιά μία τριετία. Ἀλλά ἡ καρδία του φλογιζόταν ἀπό τό κήρυγμα. Ἤθελε αὐτό τό διακόνημα στήν Ἐκκλησία νά τό ἐπιτελέσει μ' ὅλες του τίς δυνάμεις καί μ' ἔνθεο ζῆλο. Ἔτσι κατέστη διδάσκαλος καί ἱεροκήρυκας στήν Κεφαλλονιά, τήν Ζάκυνθο, τήν Κέρκυρα, τήν Κων/λη καί τήν Πελοπόννησο. Χειροτονήθηκε διάκονος στόν ἐκεῖ ἱστορικό Ἱερό Ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Βενετίας, τόν παλαιότερο ὀρθόδοξο ναό τῆς διασπορᾶς (ἀπό τόν 16ο αἰῶνα). Ἀργότερα τό 1704 ἀναγορεύθηκε ἀπό τόν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Γαβριήλ «Διδάσκαλος» τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς καί «Ἱεροκῆρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας».

Ἐκοιμήθη μόλις σέ ἡλικία 45 ἐτῶν τήν 1η Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1714 ἤρεμα καί εἰρηνικά μέ τήν βαθειά ἐσωτερική πεποίθηση πώς πήγαινε στόν Παράδεισο, πού τόσο παραστατικά τόν εἶχε ὑμνήσει: «*Παράδεισος! Μόνον νά τόν ὀνομάζω, χαίρεται τό πνεῦμα μου, μόνον νά τόν συλλογισθῶ, εὐφραίνεται ἡ ψυχή μου. Παράδεισος, ἡ εὐτυχισμένη πατρίδα τῶν προπατόρων μου, ὁ γλυκύς λιμήν τῆς ἐλπίδος μου, ὁ μοναχός σκοπός τῆς ἀγάπης μου, τό ὕστατον βραβεῖον τῆς πίστεώς μου... Ὦ Παράδεισε, Παράδεισε! Ἡμεῖς ἠμποροῦμεν νά σέ κερδίσωμεν˙ μά ἡμεῖς δέν ἠμποροῦμεν νά σέ καταλάβωμεν*». Ἐνεταφιάσθη ἀπό τόν ἱερέα πατέρα του στόν Ἱερό Ναό τοῦ Ἁγίου Νικολάου (τῶν Μηνιατῶν) στό Ληξούρι τῆς Κεφαλλονιᾶς.

*

Τῷ ὄντι, στούς δύσκολους χρόνους, ὅπου ἔζησε ὁ Ἠλίας Μηνιάτης κατέχει ἐξέχουσα θέση στή χορεία τῶν μεγάλων Διδασκάλων τοῦ Γένους καί εἶναι στό τρίπτυχο τῶν λογίων μαζί μέ τούς μετέπειτα Εὐγένιο Βούλγαρη (†1806) καί Νικηφόρο Θεοτόκη (†1801). Ὡς γράφει ὁ πατέρας του, ὁ Ἠλίας Μηνιάτης ἦταν «*θεοσεβέστατος, εὐπροσήγορος εἰς τάς συναναστροφάς, εἰλικρινέστατος εἰς τήν φιλίαν, πεπλουτισμένος μέ ἀληθινήν εὐσέβειαν καί χριστιανικήν ἀγάπην˙ καί ἀγκαλά ἦτον ἐκ φύσεως εὔγλωττος, ἡ σπουδή ὅπως τῆς φιλοσοφίας, θεολογίας καί μαθηματικῆς, τόν ἐκατάστησαν τέλειον ρήτορα καί ἄκρον διδάσκαλον*».

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καί μία «ἐνθύμηση» τήν ὁποία ἔγραψε ἄγνωστος μοναχός

στό παράφυλλο τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 158 κώδικα τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου Καλαβρύτων πού ἀναφέρει: «*1714 Αὐγούστου 1, ἀπόθανε ὁ Ἐπίσκοπος Κερνίτζης ὀνόματι Ἠλίας Μηνιάτης, θαυματουργός πολλά*».

Εἶναι ἀκόμη χαρακτηριστικό ὅτι ὁ ἐκ Σκοπέλου λόγιος Καισάριος Δαπόντες (†1784) τόν ἀποκαλεῖ «Νέον Χρυσόστομον». Ὁ ἐκ Κεφαλληνίας, διδάκτωρ Νομικῆς, Βικέντιος Δαμωδός (†1752) γράφει γιά τούς λόγους του ὅτι εἶναι ἀπαράμιλλο ὑπόδειγμα ὕφους καί τεχνικῆς τελειότητος.

Ὁ ἱστορικός Κ.Θ. Δημαρᾶς (†1992) γράφει: «*Ἐπίκεντρο τῆς διδασκαλίας του εἶναι τό ἠθικό πρόβλημα. Ἀποφεύγει τίς θεωρητικές συζητήσεις ''ὅπου δέν πληροφοροῦσιν, ἀλλά συγχίζουσιν''... Ἁπλή γλῶσσα, πρακτικός στοχασμός˙ ἡ τεχνική ὅμως καί τῆς φράσης καί τοῦ λόγου εἶναι πολύ ἐπεξεργασμένη, καί ὄχι στήν κατεύθυνση τῆς ἁπλότητας. Ἡ κατασκευή τοῦ λόγου εἶναι ὑποταγμένη σέ αὐστηρούς κανόνες καί μέσα στό σταθερό τοῦτο πλαίσιο ἀνθομανοῦν τά ρητορικά σχήματα, οἱ ὑποφορές, οἱ ἀνθυποφορές, εἰκόνες, παραβολές, ὁραματισμοί, διάλογοι. Αὐτά ὅλα δίνουν πολλή ζωντάνια, πολλή κίνηση*».

Ὁ συγγραφέας καί συντάκτης τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Χρ. Πατρινέλης (†2009) γράφει ὅτι: «*Ἡ τελειότης τῶν Διδαχῶν τοῦ Μηνιάτη δέν ὠφείλετο μόνον εἰς τό ἔμφυτον ρητορικόν του τάλαντον, ἀλλ' ἦτο ἐπίσης καρπός μακρᾶς μελέτης τῶν ἀρχῶν καί τῶν κανόνων τῆς ρητορικῆς τέχνης καί συστηματικῆς σπουδῆς τῶν λόγων τῶν συγχρόνων του κορυφαίων ἱεροκηρύκων. Ἐμελέτησεν ἰδίως τήν ἐκδοθεῖσαν τό 1681 εἰς τήν Βενετίαν Ρητορικήν τοῦ Φραγκίσκου Σκούφου, τά ρητορικά ὑποδείγματα τοῦ ὁποίου ὁ Μηνιάτης ἐμιμήθη κατά τήν πρώϊμον περίοδον τῆς σταδιοδρομίας του. Ἐπηρεάσθη ἐπίσης καί ἀπό τόν σύγχρονόν του κορυφαῖον Ἰταλόν ἱεροκήρυκα Σένιερι (†1694), πιθανῶς δέ καί ἀπό τούς περιφήμους Γάλλους ἱεροκήρυκας Bossuet (†1704) καί Bourdaloue (†1706)*».

Ὁ σπουδαῖος Σκιαθίτης Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης (†1929) γράφει πολύ χαρακτηριστικά: «*Ὡς οἱ λόγοι τῶν Μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, οὕτω καί οἱ λόγοι τοῦ Μηνιάτου, ὄχι μόνον εἰς θεωρητικήν ἐφαρμογήν εὑρίσκονται, ἀναγιγνωσκόμενοι κατ' οἴκους ὑπό τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι μέ τοιαύτας ἀναγνώσεις ὡς ἐπί τό πλεῖστον, παρηγοροῦν τήν ψυχήν των, θλιμμένην ἀπό τήν σημερινήν οἰκτράν στείρωσιν τοῦ θείου κηρύγματος, καταντῶτος πολλάκις εἰς ἀεροβασίαν καί κενολογίαν, ἁπλῶς διά νά ὑπάρχη κήρυγμα εἰς μίαν Λειτουργίαν, ἀλλ' εὑρίσκονται, ἅς εἴπωμεν οὕτω, οἱ λόγοι τοῦ Μηνιάτου καί εἰς πρακτικήν ἐφαρμογήν, περάσαντες εἰς τό Τυπικόν τῆς Ἐκκλησίας...*

Καί εἶναι σύντομος ὁ Μηνιάτης, γλυκύς καί μάγος καί σαγηνευτής, ψαρᾶς πρώτης τάξεως ὁ Καλαβρυτινός Ἱεράρχης. Ἡ βάσις του τήν ὁποίαν διακρίνει ὁ λόγιος ὀρθόδοξος εἶναι ὁ Χρυσόστομος, εἶναι ὁ Βασίλειος, εἶναι ὁ Γρηγόριος, ἀλλ' ἡ

διεξαγωγή τοῦ θέματος τοῦ Εὐαγγελίου γίνεται μέ τόσην δύναμιν, μέ τόσην πρωτοτυπίαν, ὥστε θαρρεῖς, ὅτι πρώτην φοράν ἀκούεις τοιαύτην ἑρμηνείαν. Πολλάκις δέν ἐπερίμενες τοιαύτην στροφήν τοῦ θέματος, πολλάκις δέν ἐπερίμενες τοιοῦτον συμπέρασμα, μέ τό ὁποῖον ἀφοῦ τό ἀκούσεις, ὕστερον ἀπό μίαν γοητευτικωτάτην ρητορικήν περίοδον, στέκεσαι, συλλογίζεσαι καί λέγεις: -Ἄχ! Τί ὡραῖον πού εἶναι τό Εὐαγγέλιον αὐτό!».

Καί συνεχίζει ὁ ἔξοχος διηγηματογράφος Μωραϊτίδης, ὁ μετέπειτα μοναχός Ἀνδρόνικος πού ἔψελνε μέ τόν ἐξάδελφό του, τόν ἄλλο μεγάλο Σκιαθίτη Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη: «*...Ἡμεῖς εἰς τάς Ἱεράς Ἀγρυπνίας τοῦ Ἁγίου Ἐλισσαίου ηὐτυχήσαμεν νά ἔχωμεν ἱεροκήρυκα τόν Ἠλίαν Μηνιάτην. Τί θάμβος καί τί ἔκστασις.*

Μεσονύκτιον περίπου.

Ἡ ὥρα πού τελειώνει ὁ Ἑσπερινός καί ἀρχίζει ὁ Ὄρθρος. Κατά τήν ἱεράν ἐκείνην στιγμήν, ὅπου οἱ ὀλίγοι εὐλαβεῖς, οἱ παρακολουθοῦντες τήν Ἀγρυπνίαν, ἡτοιμάζοντο νά καθήσουν εἰς τά στασίδιά των καί ξεκουραστοῦν ὀλίγον, ἰδού παρουσιάζετο ὁ Ἠλίας Μηνιάτης. Ἐκείνην τήν ὥραν πάντοτε τίθεται εἰς τάς Ἀγρυπνίας ἡ Ἀνάγνωσις... Ποῦ ἦτο δέ τότε ἐκείνη ἡ χαρά, ἐκείνη ἡ ὁλοζώντανη δύναμις ὁποῦ ἐχαρίζετο εἰς τά πρόσωπα τῶν κουρασμένων ἀγρυπνητῶν ἀπό τά ἀείζωα ρήματα τοῦ περιφήμου Ἱεροκήρυκος; Τοῦ ἀθανάτου Καλαβρυτηνοῦ Ἱεροκήρυκος, ὅστις μέ τήν ἐξαιρετικήν ἐκείνην πρωτοτυπίαν του, μέ τήν ὁποία ἅπτεται τῶν θρησκευτικῶν ζητημάτων, συναρπάζει τήν ψυχήν, ἀναβιβάζων αὐτήν ὡς μέ πτερά αἰθεροβάμωνος Ἀετοῦ εἰς κόσμους, ὅπου ἡ αἰώνιος ζωή, χωρίς λησμοσύνην καί χωρίς τέλος» (περ. Τρεῖς Ἱεράρχαι, 1-4-1915, σελ. 101 ἐπ.)».

*

Τό σπουδαιότερο ἔργο του εἶναι τό συλλογικό ἔργο μέ τόν τίτλο «*Διδαχαί*», πού ἐξεδόθη ὀλίγον μετά τόν θάνατό του ἀπό τόν πατέρα του, τό πρῶτον στή Βενετία τό 1717 (ἤ 1716) καί γνώρισε μεγάλη φήμη. Ἤδη ἔχει ἀνατυπωθεῖ περί τίς 25 φορές καί ἔχει μεταφραστεῖ καί σέ ξένες γλῶσσες.

Εἰδικότερα τό ἔργο του αὐτό περιέχει ὁμιλίες του – διδαχές πρός τούς χριστιανούς μέ ὕφος ἁπλό, λυρικό καί συγχρόνως ἀποδεικτικό. Κατέστη ἐπί μακρόν χρόνον ὡς ἕνα ἐκ τῶν προσφιλεστάτων ἀναγνωσμάτων τοῦ Γένους καθ' ὅλον τόν 18ο καί 19ο αἰῶνα.

Ἕνα ἄλλο ἔργο του φέρει τόν τίτλο «Πέτρα σκανδάλου» πού ἐξεδόθη στή Λειψία τό 1718. Πρόκειται γιά σύγγραμμα ἀντιρρητικό, ὅπου ἐκθέτει τά αἴτια τοῦ σχίσματος μέ τούς Ρωμαιοκαθολικούς, ὡς ἐπίσης καί ἐλέγχει τίς καινοτομίες τῶν Λατίνων, ἤτοι

τό πρωτεῖο, τήν χρήση τῶν ἀζύμων, τήν θεωρία περί ἀξιομισθίας καί περί καθαρτηρίου πυρός.

*

Πραγματικά, λάμπει ὡς ἕνα φωτεινό ἀστέρι, ὁ Ἠλίας Μηνιάτης, στό πνευματικό στερέωμα, στό δεύτερο ἥμισυ τοῦ 17ου αἰῶνα καί στίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰῶνα. Ἡ ἐναρμόνια ἀνάπτυξη νοῦ καί καρδιᾶς, διδασκαλίας καί παραδείγματος πραγματοποιήθηκε μέ συνέπεια σ' ὅλη του τήν δραστηριότητα. Κατανοητός στόν ἁπλοϊκό ἀκροατή, σταθερός στό χριστιανικό φρόνημα, χωρίς ἐγωϊσμούς καί φιλοδοξίες ἐργάστηκε γιά τό Γένος. Σφοδρός, ἄλλωστε, ἦταν ὁ πόθος του γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδος ἀπό τόν τουρκικό ζυγό. Πολύ χαρακτηριστική εἶναι ἡ ἱκεσία του, ἐν προκειμένῳ, πρός τήν Παναγία: «*Ἕως πότε, πανακήρατε Κόρη, τό τρισάθλιον γένος τῶν Ἑλλήνων ἔχει νά εὑρίσκεται εἰς τά δεσμά μιᾶς ἀνυποφέρτου δουλείας; Ἕως πότε νά τοῦ πατῇ τόν εὐγενικόν λαιμόν ὁ βάρβαρος; Ἕως πότε ἔχουσι νά βασιλεύωνται ἀπό ἡμισόν φεγγάρι αἱ χῶραι ἐκεῖναι, εἰς τάς ὁποίας ἀνέτειλεν, εἰς ἀνθρωπίνην μορφήν, ἀπό τήν ἡγιασμένην σόν γαστέρα, ὁ μυστικός τῆς δικαιοσύνης Ἥλιος;*»

Ἀληθῶς τά κηρύγματά του εἶναι γεμᾶτα ἀπό δύναμη λόγου καί φῶς πίστεως. Πηγές του εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή καί οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί ἀπὸ κοντά ἡ σοφία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καί τά παραδείγματα τῆς ἱστορίας. Ἦταν συναρπαστικός τεχνίτης τοῦ λόγου, «σάλπιγξ τοῦ Πνεύματος», ἄξιος διδάχος τοῦ λαοῦ, πνευματικός σιτοδότης τοῦ Γένους τῶν Ἑλλήνων μέ τόν σῖτον τοῦ θείου λόγου.

Καί βέβαια εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι δέν ὑπάρχει Ἱεροκῆρυξ τῶν νεοτέρων χρόνων πού νά μήν ἔχει διαβάσει τά κηρύγματά του. Ἀλλά καί στά σχολικά βιβλία κάποτε ὑπῆρχαν κείμενα δικά του. Ἔτσι γιά μία ἀκόμη φορά ἀποδεικνύεται ὅτι ἔχουμε μία κληρονομιά τῆς ἀλήθειας καί τῆς πίστεως.

Ὁ Ἠλίας Μηνιάτης, δικαίως κατατάσσεται στούς ἐπιφανεῖς Διδασκάλους τοῦ Γένους. Ἀσφαλῶς καί θά σκέπτεται ὁ καθένας μας, ὅτι τέτοιες μεγάλες προσωπικότητες, μᾶς ἔχουν λείψει σήμερα.

(Πηγή: Ιερά Μητρόπολις Μάνης*)*

Επιλογές κειμένων του:

- Δ’ Κυριακή των Νηστειών: Ομιλία περί εξομολογήσεως (Ηλίας Μηνιάτης, Επίσκοπος Κερνίκης και Καλαβρύτων)
- Ε’ Κυριακή των Νηστειών: Ομιλία περί μετανοίας (Επίσκοπος Κερνίκης και Καλαβρύτων Ηλίας Μηνιάτης)
- Τη Αγία και Μεγάλη Παρασκευή – Εις το Σωτήριον Πάθος (Ηλίας Μηνιάτης, Επίσκοπος Κερνίκης και Καλαβρύτων)
- Κυριακή προ της Χριστού Γεννήσεως: Λόγος εις την Γέννησιν του Χριστού (Ηλίας Μηνιάτης, Επίσκοπος Κερνίκης και Καλαβρύτων)
- Κυριακή των Βαΐων: Ομιλία περί της Θείας Μεταλήψεως (Ηλίας Μηνιάτης, Επίσκοπος Κερνίκης και Καλαβρύτων)
- Λόγος περί Αποστολικού Επαγγέλματος (Ηλίας Μηνιάτης, Επίσκοπος Κερνίκης και Καλαβρύτων)
- Κυριακή Θ’ Λουκά: Ομιλία περί του Άφρονος Πλουσίου και περί πλεονεξίας (Ηλίας Μηνιάτης, Επίσκοπος Κερνίκης και Καλαβρύτων)
- Κυριακή Ι’ Λουκά: Περί της συγκυπτούσης και πώς δει τιμάν τας Εορτάς (Ηλίας Μηνιάτης, Επίσκοπος Κερνίκης και Καλαβρύτων)
- Λόγος Πανηγυρικός εις τα Εισόδια της Θεοτόκου (Ηλίας Μηνιάτης, Επίσκοπος Κερνίκης και Καλαβρύτων)
- Πώς δει τιμάν τα Αγια Πάθη (Ηλίας Μηνιάτης)
- Κυριακή Α’ Νηστειών, της Ορθοδοξίας: Διδαχή περί Πίστεως (Επίσκοπος Κερνίκης και Καλαβρύτων Ηλίας Μηνιάτης)